

Vrede over Israël

Jaargang 58
Nummer 4
September 2014

Van de redactie 2

'Maar ik zeg u...' 3

'Nee' tegen oplaaiend antisemitisme 7

Meer dan verschrikkelijk 9

De Joodse gebedsorde 13

Herinneringen aan ds. Jan de Jong (1971-1986) 16

*Op de eerste dag
zult gij vruchten
van sierlijke bomen
nemen, takken van
palmen...*
Leviticus 23:40a

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

In dit nummer staan we stil bij de conflictsituatie in Israël. Wat doet het oorlogsgeweld daar met je als je er woont? Wat maakt het los bij ons die ver weg wonen, direct of indirect betrokken bij het Joodse of Palestijnse volk? Een stukje bezinning ook op hoe het verder moet. Een woord uit de Tora over 'Gij zult niet doden'. Het gebed tot de Eeuwige om vrede en recht.

Ds. Rien Vrijhof verzorgt de Schriftstudie. Het is een woord uit de Bergrede. Jezus legt daar met de indringende woorden '**Maar Ik zeg u...**' de Tora uit. Hoe ga je met het leven van je naaste om? Hoe doe je hem in de ogen van de Eeuwige recht?

Ds. Jan Groenleer, de voorzitter van Deputaten Kerk en Israël, constateert in de samenleving het opnieuw toenemen van antisemitisme. De kerken mogen dan niet zwijgen. In '**Nee' tegen oploaiend antisemitisme** schrijft hij namens Deputaten een verklaring tegen elke vorm van antisemitisme uit. Zijn bijdrage wordt afgesloten met een door een rabbijn uitgesproken gebed om vrede.

Ds. Aart Brons woont samen met zijn vrouw Tineke in Jeruzalem. Hij is daar als Israëlconsulent in dienst van het Centrum voor Israëlstudies (CIS) werkzaam. Hij beschrijft in **Meer dan verschrikkelijk** hoe zij, met de mensen om hen heen, de altijd gespannen

situatie beleven. Ziet men, in een zich verhardende samenleving, elkaar nog wel als mensen?

Ds. Aart Brons kijkt in het artikel **De Siddoer; De Joodse gebedsorde** ook vooruit. De Israëlzondag, de eerste zondag van oktober, heeft als thema **Bidden voor Israël, bidden mét Israël**. De vervulling van Gods beloften voor Israël en de volken zal dan centraal staan. Daarnaast kunnen dan de hulpverleningsprojecten van het CIS, die een brug proberen te slaan tussen Joden en Arabieren, alle aandacht krijgen. Een **gebed om vrede en gerechtigheid** mag dan niet ontbreken.

Ds. Hedde Biesma gedenkt in **Herinneringen aan ds. Jan de Jong (1971-1986)** zijn onvergetelijke mededeputaat. De onlangs overleden ds. Jan de Jong had Israël van harte lief en heeft zich voor de blijvende verbondenheid met het volk, waarin we als kerken geworteld zijn, altijd ingezet.

Bij de foto op de voorpagina

Bijbelse bomen en planten: De dadelpalm.

Doorgaans wordt met de veel genoemde palm in de Bijbel de dadelpalm bedoeld. Als de boom volgroeid is kan hij een hoogte van meer dan 25 meter bereiken. Veel oases bestaan over het algemeen uit kleine of grote groepen dadelpalmen. De vruchten rijpen in ongeveer vijf maanden. De vrucht is honingzoet. De palmtakken worden vooral gebruikt bij feestelijkheden. Het palmsblad maakt nog steeds, samen met de wilg, mirt en etrog, deel uit van de loelav, de struik die voor het Loofhuttenfeest wordt samengesteld (Leviticus 23:40).

'Maar Ik zeg u...'

(vs 22a, NBG)

ds. Rien Vrijhof

Centraal in deze Schriftstudie staan woorden van Jezus uit de Bergrede. Woorden die een tegenstelling aangeven. Jezus heeft in vers 21 het zesde gebod aangehaald 'gij zult niet doodslaan', en ook de consequentie van dit gebod: 'wie doodslag pleegt zal vervallen aan het gerecht'. Meteen daarop volgt het eigen onderricht van Jezus met de woorden: 'maar Ik zeg u...':

De weergave in de Nieuwe Bijbelvertaling laat echter de mogelijkheid open dat het niet zozeer gaat om een tegenstelling, maar eerder om een aanscherping: 'En ik zeg zelfs...'. Die woorden duiden op een uitleg van Jezus die het gebod klemmender maakt, verder laat reiken, verdiept.

De vraag die we willen beantwoorden is: hoe moeten we dit onderricht van Jezus zien? Is het een tegenstelling? En zo ja, waarmee dan? Staat Jezus' onderricht tegenover Gods gebod? Claimt Jezus de volmacht om met zijn eigen onderricht buiten de kaders van het Oude Testament (de wet van Mozes) te treden?

Of staat zijn onderricht tegenover de interpretatie van het gebod door de Schriftgeleerden en de Farizeeën? En hoe was die interpretatie van hen dan? Of gaat het om een aanscherping van het gebod? Is het 'niet doodslaan' een klein gebod (vs 19), dat leidt tot een geringe gerechtigheid (vs 20), terwijl het in het Koninkrijk der hemelen juist gaat om een overvloediger gerechtigheid, die daarin tot uiting komt dat we tegenover de broeder zelfs niet in toorn geraken?

Dat het optreden van Jezus van meet af aan weerstand heeft ondervonden bij Joodse leiders valt op te maken uit de verdedigende woorden die

Jezus spreekt vanaf vers 17: 'Meent niet dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden.' Blijkbaar hebben mensen dat wel gedacht. Maar Jezus benadrukt zijn trouw aan de Tora en de Profeten, vs 18 en 19. Hij verzekert dat wie de geboden, zelfs de kleinste, doet en leert groot zal heten in het Koninkrijk der

17 Meent niet, dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om te ontbinden, maar om te vervullen.
18 Want voorwaar, Ik zeg u: Eer de hemel en de aarde vergaat, zal er niet één jota of één tittel vergaan van de wet, eer alles zal zijn geschied.
19 Wie dan een van de kleinste dezer geboden ontbindt, en de mensen zo leert, zal zeer klein heten in het Koninkrijk der hemelen; doch wie ze doet en leert, die zal groot heten in het Koninkrijk der hemelen.
20 Want Ik zeg u: Indien uw gerechtigheid niet overvloedig is, meer dan die der Schriftgeleerden en Farizeeën, zult gij het Koninkrijk der hemelen voorzeker niet binnengaan.
21 Gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is: Gij zult niet doodslaan; en: Wie doodslag pleegt, zal vervallen aan het gerecht.
22 Maar Ik zeg u: Een ieder, die in toorn leeft tegen zijn broeder, zal vervallen aan het gerecht. Wie tot zijn broeder zegt: Leeghoofd, zal vervallen aan de Hoge Raad, en wie zegt: Dwaas, zal vervallen aan het hellevuur.

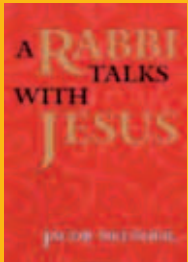
Schriftstudie
n.a.v.
Matteüs
5:17-22

ds. Rien Vrijhof

De tafels van de wet met de Tien Woorden

hemelen. Positiever kan het nauwelijks gezegd worden. Ook Joodse geleerden onderstrepen dat in deze woorden Jezus zich als een Tora-trouwe Jood doet kennen.

Maar als Jezus ten volle Mozes en de profeten handhaaft, hoe moeten de woorden 'maar Ik zeg u' dan worden verstaan? Volgens Herman Ridderbos bindt Jezus in deze woorden de strijd aan 'tegen de wijze van wetsoverlevering en wetsonderwijs der Rabbijnen'. Jezus wil het 'Joodse verlossingsschema' doorbreken. Volgens Ridderbos moet de uitdrukking 'gij hebt gehoord dat tot de ouden gezegd is' zo worden verstaan, dat het hier gaat om het traditionele rabbijnse onderwijs. Had Jezus willen verwijzen naar de geopenbaarde wet zelf, dan zou Hij gezegd hebben 'Er staat geschreven'. Zo haalt Jezus immers altijd de Schrift aan. Daarbij wil Ridderbos de woorden 'tot de ouden' vertalen met 'door de ouden'. Jezus bekritiseert niet de wet, maar de rabbijnse (dat is de farizeese) overlevering. Die overlevering is niet zozeer onzuiver als wel onvoldoende, dat wil zeggen: ze blijft staan bij de feitelijke doodslag en bij het vonnis dat een aardse rechtbank velst. Hier blijft het ware karakter van de zonde verborgen: de wortel waaruit de doodslag voortkomt en het oordeel dat God verbindt aan de zonde van de wereld.

Heel anders leest de Joodse rabbi Jacob Neusner in zijn boek 'A rabbi talks with Jesus' de woorden van Jezus. Neusner is geen volgeling van Jezus. Hij staat zeer afwijzend tegen over de evangelist Johannes en de apostel Paulus. Maar hij wil open staan voor het Tora-onderwijs van Jezus. In zijn boek geeft hij aan dat Jezus volgens hem in de Bergrede de wet van Mozes uitlegt op een manier die volledig past binnen de rabbijnse

traditie. Uitgangspunt is de onveranderlijkheid van de wet die God aan Mozes heeft geopenbaard. Die wet wil ontvangen en doorgegeven worden. En doorgegeven wil zeggen: leren, uitleggen, toepassen, voortzetten. Dat is de opdracht van elke rabbi. In het rabbijnse traktaat Pirke Aboth (Spreuken van de Vaderen) staan de woorden: 'Mozes ontving de Tora op de Sinaï en gaf haar door aan Jozua, Jozua aan de oudsten, en de oudsten aan de profeten. En de profeten gaven haar door aan de mannen van de grote vergadering. Ze zeiden drie dingen: wees wijs in de rechtspraak; verzamel veel discipelen; maak een omheining om de Tora.' De overlevering van Jezus past in deze woorden. De rabbi die de wet uitlegt wordt geacht meer te doen dan de wet te citeren. Overleveren betekent volgens Neusner: '... niet alleen herhalen of parafaseren, maar onderwijzen, uitleggen, verbreden, vermeerderen, verrijken.' Dat kan heel goed inhouden: andere rabbi's kritiseren. Hij voegt eraan toe: 'En in deze uitspraken is dat precies hetgeen Jezus doet.' Volgens hem is Jezus in de Bergrede bezig een omheining om de wet te zetten. Jezus leert zijn volgelingen zich zo te gedragen dat zij ook de aanleiding om te zondigen zullen vermijden. De manier waarop Jezus zijn onderricht geeft is ook bij andere rabbi's in Jezus dagen terug te vinden.

Het is duidelijk dat de benadering van Neusner volkomen verschilt van die van Ridderbos. Waar Ridderbos de Bergrede leest in een anti-rabbijns kader, daar ziet Neusner Jezus in de Bergrede op één lijn staan met de rabbijnen. Ridderbos erkent wel dat Jezus optreedt 'als Wachter bij de Wet', maar in de uitvoering van deze taak stelt Jezus de 'vervlakkende wetsinterpretatie' van de rabbijnen aan de kaak. Jezus komt tegenover de rabbijnen op voor de ware inhoud van de wet. En merkwaardigerwijs zegt Neusner dat

ook, alleen niet tégenover de rabbijnen maar mét de rabbijnen, in discussie met de rabbijnen. Neusner kan als rabbijn dan ook zeggen: ik heb geen problemen met dit onderricht van Jezus.

De uitleg van Ridderbos wordt in onze tijd door veel christelijke uitleggers niet meer gevolgd. Met name het voor hem cruciale argument dat de woorden ‘*gij hebt gehoord dat door de ouden gezegd is*’ niet gaan over de wet van God, maar de rabbijnse overlevering is niet houdbaar. In het Tora-onderricht in de Bergrede staan Jezus en de rabbijnen niet zo tegenover elkaar zoals Ridderbos beweert.

Maar waarom wil Neusner toch Jezus niet volgen, terwijl hij geen problemen heeft met de boodschap van Jezus in de Bergrede? Kort gezegd heeft hij drie bezwaren.

Eén: Jezus heeft in zijn Bergrede geen oog voor geheel Israël; Hij is te zeer bezig met zijn eigen groep volgelingen (bijv. Matt. 5:11).

Twee: Jezus haalt geen Bijbelteksten aan ter ondersteuning van zijn onderricht. Drie: de formuleringen van Jezus roepen teveel vragen op. Vragen als: waarom geeft Jezus die in een eeuwenlange traditie na Mozes staat niet duidelijker aan waar Hij staat in het altijd voortgaande gesprek over de wet? Hij is toch niet de eerste die na Mozes spreekt over de wet? En daarbij, als Jezus zegt ‘*maar Ik zeg u...*’ hoe ziet Jezus zichzelf dan? Wie is die ‘Ik’? De formulering wekt bij Neusner de indruk dat Jezus zou kunnen bedoelen: God zegt in de wet wel dit en dat, maar Ik zeg jullie...! De woorden waarmee Matteüs de Bergrede van Jezus afsluit maken Neusner huiverig: ‘*...Hij leerde ben als gezaghebbende en niet als hun Schriftgeleerden.*’ Op wiens gezag spreekt Jezus?

En zo komen we in deze Schriftstudie uit bij de centrale vraag: wie is deze

Jacob Neusner

Jezus van de Bergrede, die zegt ‘*maar Ik zeg u...*’? Is Hij een rabbi, een Schriftgeleerde zoals de anderen? Of is Hij anders? Neusner is huiverig en schrikt terug, hoewel hij respect heeft voor het onderwijs. Hij wil wel dat onderwijs volgen, maar niet de Persoon die dit onderwijs geeft. En daar zit het cruciale verschil.

Jezus heeft niet alleen de wet uitgelegd, verdiept, toegespitst, maar ook vervuld. Hij heeft de Tora geleefd. Zoals in Hebrëen 4: Hij zondigde niet. Hij heeft volbracht wat de Tora leerde en wat Hij zelf als Tora leerde. En inderdaad, zo is Jezus een boodschapper met een uniek gezag. Een die niet alleen zei: ‘*maar Ik zeg u...*’; maar die ook zei: ‘*volg Mij*’. En wie Hem volgt, deelt in zijn vervulling van de Tora, en vindt in Hem vergeving van zonden, vernieuwing van hart en eeuwig leven.

'Nee' tegen oplaaiend antisemitisme

Ds. Jan Groenleer

Je kunt je
afvragen hoe
het komt dat
antisemitisme
telkens weer
ontvlamt.

De beelden van de oorlog in Gaza zijn verschrikkelijk. Dat zal iedereen, niet-Jood en Jood, beamen. Dat is ongeveer wel het enige waarin alle groeperingen in de samenleving overeenstemmen.

Over het antwoord op de vraag wie de (hoofd)schuldige van deze verschrikkingen is en hoe het conflict opgelost zou moeten worden, gaan de wegen op zijn zachtst gezegd uiteen.

Het is hier niet de plek om aan de vele elkaar tegensprekende antwoorden er nog een toe te voegen. De strijdende partijen zullen zelf in gezamenlijkheid tot een oplossing moeten komen die voor allen rechtvaardig is en vrede schept. Zolang, bij welke partij ook, haat de boventoon voert, valt te vrezen dat dit nog lang op zich laat wachten.

Antisemitisme vandaag

Al voor de oorlog in Gaza stak het antisemitisme hier en daar weer dreigend de kop op waarbij de moord op vier bezoekers van het Joods Museum in Brussel een dieptepunt betekende. De bloedige oorlog in Gaza brengt ook in onze samenleving heel wat beroering. Demonstraties in Den Haag en Amsterdam voor de Palestijnen waren tegelijk protesten tegen Israël als zodanig. Dus niet alleen tegen de handelwijze van Israël. Daarbij schalden leuzen en werden teksten megedragen die zonder meer antisemitisch waren. Dat is hiervoor wel meer gebeurd, bijvoorbeeld door supporters tijdens voetbalwedstrijden. Maar de omvang en de wijze waarop het nu plaatsvindt, is grootscha-

liger en dreigender. Als in het huis van opperrabbin Jacobs (en niet alleen bij hem) een aantal keren een steen door de ruiten van zijn huis wordt gegooid en Joodse medeburgers de mezoza van hun deurpost halen uit angst om doelwit te worden van verbaal of fysiek geweld, dan is wat mij betreft code oranje van kracht geworden.

Er doemen vanzelf beelden op uit de recente geschiedenis waarbij het ook zo begonnen is. Wat daarvan terecht is gekomen, is een schandvlek in de West-Europese beschaving geworden die zijn weerga niet kent en die ingrijpende sporen heeft nagelaten tot op de huidige dag. Dat betekent dat we geen tijd te verliezen hebben om hiertegen in het geweer te komen, zo het al niet te laat is.

Reactie

Je kunt je afvragen hoe het komt dat antisemitisme telkens weer ontvlamt. Dat is een donker raadsel. De diepste oorzaak is volgens K.H. Miskotte het innerlijk verzet tegen de God van Israël en zijn Messias. Omdat Hij ongrijpbaar is, vergrijpt men zich aan zijn volk. Volgens hem sluimert dit in elk onbekeerd mensenhart.

Daarom is er voortdurend toerusting nodig om een goed zicht te krijgen en te houden op Israël en christenen handvatten te geven om verantwoord te kunnen spreken en handelen in de huidige omstandigheden. Daarbij heeft de kerk een eigen verantwoordelijkheid op het terrein van theologie, prediking en catechese.

ds. Jan
Groenleer

Daarnaast moet heel nuchter onzin ontmaskerd worden. Hoe je ook denkt over de oorlog in Gaza, het mag toch niet zo zijn dat onze Joodse medeburgers aansprakelijk gesteld kunnen worden voor wat er in Gaza gebeurt. Nog minder dat hun Jood zijn een reden zou zijn om zich aan hen te vergrijpen. Elke uitspraak of leuze die daartoe oproept, dient verworpen te worden. En wie openlijk zulk gedachtegoed uitdraagt, overschrijdt in onze samenleving ontoelaatbare grenzen en zal daarvan

ook de juridische consequenties moeten dragen.

Wij spreken in ieder geval een hartgrondig 'nee' uit tegen elke vorm van antisemitisme. Wat voor praktische consequenties dat zou kunnen hebben, zal de tijd leren. Ons gebed mag wel zijn dat de samenleving bewaard wordt voor haat en waanzin waardoor Joodse medeburgers in angst onder ons zouden moeten leven. En we bidden om vrede over Israël die tegelijk een vrede voor alle volken is.

Wij spreken in ieder geval een hartgrondig 'nee' uit tegen elke vorm van antisemitisme.

Moge het uw wil zijn, **HEERE** onze God en God van onze voorvaders, dat U oorlog en bloedvergieten uit deze wereld uitbant en uw grote en wonderrijke vrede in de wereld uitstrekt. 'Volken zullen hun zwaard niet tegen elkaar opheffen, ook zullen zij de oorlog niet meer leren' (Jes. 2:4).

Mogen alle inwoners van deze wereld uw ene grote waarheid erkennen: dat wij niet in de wereld gekomen zijn om verdeeldheid te zaaien, noch vijandschap, jaloezie, haat en bloedvergieten. We zijn alleen in de wereld gekomen om U te kennen, **Eeuwige**, gezegend zijt Gij. Ontferm U daarom over ons, opdat door ons uw geschreven woord werkelijkheid zal worden. 'En Ik zal vrede in het land geven, zodat u kunt slapen zonder dat iemand u schrik aanjaagt.

Ik zal de wilde dieren uit het land wegdoen en geen zwaard zal meer door uw land gaan' (Lev. 26:6).

'Laat het recht stromen als water, de gerechtigheid als een altijd stromende beek' (Amos 5:24). 'Want de aarde zal vol zijn van de kennis van de **HEERE**, zoals het water de bodem van de zee bedekt' (Jes. 11:9).

(uitgesproken door een rabbijn in Jeruzalem)

Meer dan verschrikkelijk

Ds. Aart Brons

We zitten hier dicht bij een van de meest bizarre gebeurtenissen.

We zitten hier dicht bij een van de meest bizarre gebeurtenissen. Iedereen heeft wel beelden gezien van geweld en vernietiging in de Gazastrook. Je houdt het niet voor mogelijk wat daar gebeurt. Mij is gevraagd iets te schrijven over hoe wij de situatie ervaren. Het gaat er dan niet om het hele conflict in kaart te brengen, maar om iets te vertellen van hoe wij – met de mensen om ons heen – dit beleven.

Ik zou kunnen beginnen met hoe de bekende Israëliische zangeres Noa een artikel in HaAretz begon:

ik verdrink in de kolkende oceaan van de combinatie van die alle.”

“Groeten vanuit een hoek van het Midden Oosten waar de hel is losgebroken. Geterroriseerd, angstig, gedeprimeerd, gefrustreerd, boos – elke golf emotie wedijvert met de ander om mijn hart en mijn hoofd, maar geen ervan wint, en

Het houdt óns al heel intens bezig. Terwijl voor ons – in onze rustige wijk in Jeruzalem – het gewone leven doorgaat. Als je geen radio of TV aan zou zetten, geen krant zou lezen, geen mensen zou spreken, zou je denken dat er niets aan de hand was. Het is hier eerder apart

ds. Aart Brons

rustig; duidelijk minder verkeer en mensen op straat. We krijgen zeer bezorgde reacties vanuit Nederland, sommige zelfs met de vraag of we maar niet beter zo snel mogelijk kunnen terugkomen naar Nederland, in elk geval voorlopig. Dié zorgen zijn niet nodig.

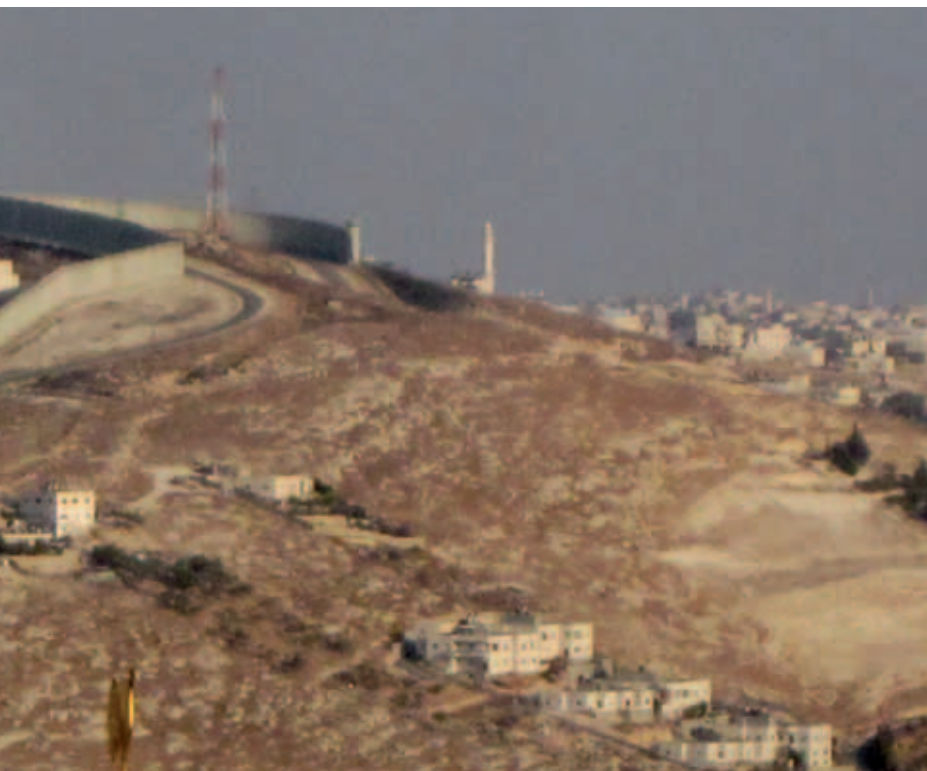
Als je het nieuws zou uitschakelen... Maar natuurlijk grazen we juist wel de media af naar nieuws, feiten en meningen, en blijven we er maar over denken en praten. Het brengt ons onrust en moeite om je te concentreren. We staan meer op scherp: we luisteren anders naar geluiden, en als er maar iets is dat op luchtalarm lijkt... Zijn er meer sirenes, of horen we ze alleen meer? En al die knallen: we waren al helemaal gewend aan "het is maar vuurwerk" (dat komt hier voortdurend uit Arabische wijken), maar nu weet je dat niet meer zeker, en ook als het vuurwerk is: wat hebben ze te vieren? De helikopter cirkelt regelmatig boven de stad – dus er zal wel weer

wat aan de hand zijn. We lezen in de krant hoe een Arabische man met een graafmachine een bus te lijf is gegaan en heeft omgegooid, een man heeft gedood en zelf is doodgeschoten – hé, dat was vlak bij waar Tineke op dat moment op bezoek was...

Deze eigenlijk nog kleine dingen houden óns al erg bezig – maar hoe moet het dan zijn voor de mensen die in de buurt van de Gazastrook wonen, en voor de soldaten die daar gelegerd zijn. Wat wij vooral van meer nabij meemaken is de bezorgdheid van moeders en vaders over hun kinderen die wonen in gebieden die constant bestookt worden, of die daar

Een spleet in de Westelijke Muur met gebedsbriefjes om vrede

De scheidingsmuur tussen Israël en de Palestijnse gebieden

in dienst zijn (en met wie dan beperkt contact mogelijk is). We horen van mensen die om de haverklap naar de schuilkelder moeten, die geen nacht door kunnen slapen. De laatste keer:

Israël en de Palestijnse gebieden

We horen van mensen die om de haverklap naar de schuilkelder moeten, die geen nacht door kunnen slapen.

“Och, het went..., kinderen onder de arm, daar gaan we weer...” Ondertussen – dit gaat niemand in de kouwe kleren zitten, zeker ook de kinderen niet.

Vanhieruit viel ons ook op dat in eerdere fasen een raket vanuit Gaza geen nieuws meer was; pas als Israël iets terug deed, dan was het: “Israël heeft ...” Ach, de raketten waren

ook meestal mis, of werden uit de lucht geplukt door het *Iron Dome* systeem. (Een ingenieus systeem, waarvoor echter elders in de wereld weinig belangstelling is – want waar heeft men last van zulke/zoveel beschietingen?) Ondertussen richtten de raketten toch wel psychische schade aan, de jaren door al. De aantallen die deze zomer over Israël heen gekomen zijn, zijn helemaal bar en boos. In de maand juli zijn er zo’n 3000 raketten vanuit Gaza afgevuurd. Als je dan bedenkt hoeveel Israël er onschadelijk heeft gemaakt, en dat er dan nog steeds een heel arsenaal over is – wat een absurde situatie! Ik denk niet dat er ergens ook maar bij benadering een zo grote raket-dichtheid is als in Gaza. Ik ben vaak geneigd om te zeggen: je moet je voorstellen dat Nederland zo onder vuur zou liggen – maar daar kun je je eigenlijk gewoon niks bij voorstellen.

In 2005 heeft Israël de Gazastrook ontruimd, en settlements opgegeven.

Het heeft Hamas niet ontbroken aan middelen en mogelijkheden om wat op te bouwen. Maar het enige wat opgebouwd is is de voorraad raketten en een uitgebreid tunnelnetwerk.

Dat laatste is een nieuwe verschrikking, een nog groter schrikbeeld dan de raketten: er kunnen zomaar overal in het grensgebied strijders van de Hamas opduiken, haast letterlijk. (Nog letterlijker kan ook nog: denk aan de pogingen van de Hamas om met kikvorsmannen via de zee te infiltreren.) Er wordt gezegd dat plannen ontdekt zijn dat Hamas op het komende *Rosj hasjana* met een groot aantal strijders Israël zou binnendringen, om een nog groter aantal Israëli’s te doden of te kidnappen. Kidnappings liggen hier heel gevoelig: daarmee heeft Israël traumatische ervaringen opgedaan. Zo’n actie is een horrorscenario. De tunnels zijn ook nu al gebruikt en soms effectief gebleken, maar het had veel erger kunnen worden.

Er is met dit al alle reden en recht voor Israël om zich te verdedigen. Dat is (aanvankelijk...) ook breed erkend en vooropgesteld. Tot verbazing van velen was de publieke opinie – zoals die hier ervaren wordt – minder anti-Israël dan eerder wel het geval was. Als het gaat om wat de wereld van Israël zegt zie ik een zekere dubbelheid. Enerzijds krijgt het veel aandacht, en vindt men het heel belangrijk. Israël is er zich van bewust dat er met Argusogen naar hen gekeken wordt, en er wordt veel gedaan om burgerdoden en imagoschade te voorkomen. (Je moet je niet indenken wat er zou gebeuren als ISIS of Hamas hetzelfde potentieel zou hebben als Israël!) Anderzijds is er – vanwege altijd kritiek, en de manier waarop die komt – ook een tendens om het maar allemaal aan de laars te lappen. “We doen het toch nooit goed; we moeten het maar op onze eigen manier doen. We móeten wel; als wij het niet voor onszelf opne-

men, wie dan wel?” Er is een – mijns inziens zeer terechte – gevoeligheid voor anti-Israël demonstraties in het buitenland die tegelijk ook antisemitisch zijn, en waarbij de Joden daar bedreigd worden. Er blijkt ten aanzien van Israël steeds weer meer te spelen...

Dat is ook een reactie die je veel hoort: Altijd krijgt Israël het te verduren. “Er gebeuren wel meer en ergere dingen in de wereld, maar tegen óns komen de massa’s op de been.” Je zou nog kunnen zeggen dat dat een eer is voor Israël. Van andere naties of regimes verwacht men niet beter. Wat Assad doet, en de rebellen – nou ja, zo zijn ze daar nu eenmaal... Tegen Boko Haram protesteren is zinloos. Maar Israël kun je aanspreken op hun normen en waarden. In die zin zeggen de protesten ook nog iets positiefs. Maar sowieso moet je dan zeggen dat dat wel een twijfelachtige eer is. En als je ziet wat er dan allemaal gezegd, geroepen en geschreeuwd wordt, dan moet je zeggen dat er meer speelt.

Ondertussen zie je ook hier in Israël heftigheid en soms onverholen haat. Er zijn ook verschrikkelijke uitwassen. Niet veel – maar toch; veel meer dan je lief is. Het is iets wat veel Israëli’s ook zeer doet. Toen de drie jongens ontvoerd waren was dat een enorme klap. Nog erger was dat toen het bericht kwam dat ze (al lang) dood waren. Maar nog harder kwam de klap aan – in elk geval bij mensen die ik sprak – toen bekend werd dat een Arabische jongen in een wraakactie was ontvoerd en op een gruwelijk manier vermoord. Dat sloeg nog dieper in dan het andere. Ook bij mij. Ook om hoe er nog veel meer los kwam – toen, en later. De andere kant is er ook: in de genoemde ontzetting, en in initiatieven van Joden om een hand uit te steken naar de Arabische bevolking, en in het zoeken van gerechtigheid en verzoening, geïnspireerd door de Tora en de profeten.

Ik was in een dienst, waarin het *Kaddiesj* (dat elke dienst een aantal keren wordt gebeden, bijna iedereen kent het uit het hoofd) een en andermaal nadrukkelijk werd uitgebreid, met de hier gecursiveerde woorden: “Hij die vrede maakt in den hoge – moge Hij vrede maken over ons en over heel Israël *en over allen op aarde en over Ismaël!*” Met dat laatste zijn natuurlijk de Arabische volken en landen bedoeld – en op dit moment, in deze context, zeker ook de Palestijnen. Ik heb dat eerlijk gezegd in andere bijeenkomsten – in synagogen en ook in een Messiasbelijdende gemeente – pijnlijk gemist: bij het ‘vaste gebed’ voor Israëls leger, dat deze weken extra intens wordt gebeden, en ook bij ‘vrije gebeden’ voor de soldaten en voor Israël. Daarvoor bidden is heel goed – maar vergeet de andere kant niet. Ik heb het ook gedacht bij hoe politici hier uiteenzetten dat de oorlog gerechtvaardigd is en dat Israël zorgvuldig opereert: waarom hoor ik nu geen woord over dat het je verdriet en pijn doet dat er zoveel slachtoffers vallen? Denk je alleen maar in termen van imago-schade, of doet het je ook wat, dat er zoveel ellende van komt? Dat zal vast – maar laat daar dan ook wat van merken!

Temeer is het belangrijk dat wij bidden voor Israël en de Palestijnen. De Palestijnen maken vreselijke dingen door, dat kan niemand koud laten. Denk aan hen in uw gebeden. Denk ook steeds aan Israël, bidt om bewaring voor alle kwaad, want wat is er veel dat hen treft en dat hen bedreigt. Als mensen zien we geen einde aan het conflict en weten we niet hoe het verder moet. Temeer willen het brengen bij de God van Israël, in gebed om Zijn Vrede over Israël.

Voor meer berichten uit Israël, zie mijn weblog op www.centrumvoorisraelstudies.nl/aart

Temeer is het belangrijk dat wij bidden voor Israël en de Palestijnen.

De Palestijnen maken verschrikkelijke dingen door; dat kan niemand koud laten.

De Siddoer

De Joodse gebedsorde

Ds. Aart Brons

Bidden voor Israël, bidden met Israël

Op de eerste zondag van oktober wordt in veel kerken 'Israël-zondag' gehouden. Israël heeft dan een speciale plaats in ons gebed. Op Israëlzondag bidden wij vóór Israël. Wij vragen om de vervulling van Gods beloften voor zijn volk. We leggen de hand op Gods trouw. We bidden ook mét Israël. We kunnen hierin namelijk van Israël leren. In de synagoge hebben Gods beloften een belangrijke plaats in de gebeden. We lezen hierover in het artikel 'De Siddoer' van de hand van de Israëlconsulent van het Centrum voor Israëlstudies, ds. Aart Brons.

Sidder is de naam voor het Joodse gebedsboek. Toch zet ik in de titel niet "gebedsboek", maar "gebedsorde". *Sidder* betekent letterlijk "ordening", en dat is precies waar het om gaat. Het gebed is strak geregeld. Niet alleen de tijden, maar ook de woorden zijn vastgelegd, en op bepaalde punten ook gebaren.

Het is voor ons wellicht moeilijk om je er een voorstelling van te maken hoe dat gaat en hoe dat werkt, omdat wij het heel anders gewoon zijn: handen samen, ogen dicht, en meest 'vrij gebed'. Met 'wij' bedoel ik dan: 'wij' als protestanten of 'wij' in onze kerken. In grote delen van de wereldkerk wordt ook met vaste teksten gebeden. Wij hebben daarvan vaak alleen nog maar de formuliergebeden (met name bij doop en avondmaal) over. Ik ben blij met wat 'voor ons gewoon' is, het vrije gebed. Maar ik ben hier ook (in synagogen én kerken) het goede gaan zien en ervaren van bidden met geijkte woorden, het 'vaste gebed'.

In het Jodendom is er ruimte voor een vrij gebed, maar ligt het accent wel heel sterk op de vaste orde en tekst, op het 'geregelde' gebed. Dat geldt zeker voor de gezamenlijke gebeden, maar ook voor de persoonlijke. Het gaat 'volgens het boekje', zouden wij zeggen. Maar zeg dan maar gerust bóék, want het gaat om honderden bladzijden. Of boekén, want voor de grote feesten zijn er aparte gebedenboeken (die *machzor* worden genoemd).

Vaste tijden

Het hele Joodse leven is ingebed in gebed. Naast lofprijzingen die horen bij verschillende momenten en handelingen – het hele leven wordt begeleid door (dank-) gebeden – is er drie keer daags een uitgebreid gebed. Zoals Daniël de gewoonte had elke dag drie keer in gebed te gaan, in de richting van Jeruzalem (Dan. 6:11), zo is er nu én voor de morgen én voor de middag én voor de avond een gebed. De tijden waartussen de gebeden kunnen worden gezegd zijn vastgesteld.

De sidder in de Nederlandse vertaling

ds. Aart Brons

Uitgangspunt daarbij zijn de tijden die voor de offers golden. Nu de tempel er niet meer is en de offers niet meer gebracht kunnen worden, komt men met de gebeden tot God. Je kunt daarbij denken aan Hosea 11:3, “Wij bieden als offerstieren de belijdenis onzer lippen” (NBG), of “Als offer brengen wij u oprechte woorden” (NBV).

Gebeden als offers (niet als zoenoffers, maar als dank- en lofoffers) – daar zit een heel mooie en belangrijke gedachte in. Ons bidden is vaak vooral vragen (in elk geval wijst het woord ‘bidden’ die kant op, en in de praktijk is het vaak ook zo); je wilt ontvangen. Maar gebed als offer is: je wilt geven. Je bent niet op jezelf, maar op God gericht. Het gaat om wat Hém toekomt en om wat Hém behaagt. Je legt je wil niet op tafel, maar op het altaar. “Laat mijn gebed voor U zijn als reukwerk, mijn geheven handen als een avondoffer.” (Ps. 141:2)

Waarom moet het zo geregeld? Moet gebed niet vooral spontaan zijn, vanuit je hart en vanuit je behoefte? Wordt het zo niet opgelegd? Op zich: er wordt in het Jodendom nadrukkelijk gezegd dat het gaat om het hart, om *kavana* = gerichtheid van het hart, toewijding. Maar daarvoor is het vaste gebed geen sta-in-de-weg, maar juist hulpmiddel. Laat je leven in gebed ingebed zijn. Dat is vruchtbaarder dan dat je het moet hebben van wat spontaan opkomt, of vanuit behoefte.

In Deuteronomium 6:6 staat letterlijk (anders dan in onze vertalingen): “Deze woorden zullen *op* uw hart zijn.” Rabbi Menachem Mendel van Kotzk vroeg: “Waarom staat er in het Sjema, ‘Deze woorden zullen *op* uw hart zijn’; moet het niet zijn ‘Deze woorden zullen *in* uw hart zijn’? Het antwoord is dat ons hart niet altijd open is. Daarom moeten we deze woorden *op* ons hart leggen, zodat, wanneer het

zich opent, ze er zijn, klaar om binnen te komen.”

Als wij bidden verrijkt dat ons leven. In zijn inleiding op de *Koren Siddur*¹ zegt opperrabbin Jonathan Sacks: “Je kunt leven zonder gebed, zoals je ook kunt leven zonder muziek, of liefde, of lach – maar het is wel een verminderd leven, dat een hele dimensie van ervaring mist.” Bidden maakt dat je zegen ook als zodanig ontvangt. “Zonder een vat voor de zegen is er geen zegen. Zonder opvang voor de regen zal de regen vallen maar hebben wij geen drinken. Hebben wij geen radio, geen ontvangstapparaat, dan zijn er wel geluidsgolven, maar kunnen wij die niet omzetten in geluid. Gods zegeningen zijn een continue stroom, maar als wij onszelf niet tot een vat daarvoor maken, gaan ze ons voorbij. *Gebed is de daad waarmee we onszelf maken tot drager van het Goddelijke.*

Nog belangrijker is dat de wortel van het gebed niet is de behoefte van de mens, maar het verlangen van God. Het gebed is ons geboden. Abraham Joshua Heschel zei: “Er is iets dat veel groter is dan mijn verlangen om te bidden, en dat is Gods verlangen dat ik bid. (...) Het is lachwekkend om te bidden – tenzij het Gods wil is dat ik bid.”

Vaste woorden

Niet alleen zijn de tijden vastgesteld,

¹ The *Koren Siddur* is een uitgave met naast de Hebreeuwse tekst een Engelse vertaling, door opperrabbin Jonathan Sacks, die de uitgave ook van een inleiding en kort commentaar heeft voorzien.

*Gebedskleed
en gebedsriem
op de arm*

**Het gebed
is ons
geboden.**

*Gebedsriem
op het
voorhoofd*

**Wij (Joden)
analyseren
ons geloof
niet: wij
bidden het...
Wij praten
niet over
God. Wij
spreken tot
God.**

maar ook – verregaand – de woorden. En dat zijn er dan heel wat. Vooral het morgengebed beslaat tientallen bladzijden. Grote delen ervan worden 's middags en/of 's avonds herhaald. En dan bijna elke dag hetzelfde. Hoe houd je dat vol? Is het niet een te grote 'veelheid van woorden'? (vgl. Matt. 6:7) Ik heb me dat bij diensten in de synagoge nogal eens – soms haast vertwijfeld – afgevraagd. Het gaat bij sommige stukken ook zo ontzettend snel; dan weet je toch niet meer wat je bidt? Maar ja, anders gaat het nog meer tijd kosten... Inmiddels kan ik het makkelijker volgen en beleef ik het anders – al gaat het me nog wel eens al te snel. Maar de anderen in de synagoge zijn nog veel vertrouwder met de woorden, vaak van kinds af aan. Dat maakt het anders.

Het Joodse bidden (en het christelijke bidden van vaste woorden) werkt anders dan het 'vrije gebed'. Je kunt het vergelijken met een pianist die muziek speelt die anderen geschreven hebben. Heeft die dan het gevoel dat het niet echt is, omdat het niet direct van hemzelf is? Nee, hij maakt zich die muziek eigen, hij kan zich daar wellicht beter in uiten dan in eigen improvisaties, waarin hij zichzelf toch gaat herhalen; hij kan zich aan de composities van anderen optrekken en zich daarmee verder ontwikkelen. Zo kan 'vrij gebed' ook gaan afvlakken en kun je daarin op een bepaalde manier blijven steken. Het kan je helpen (ook) te bidden met door anderen opgeschreven, weloverwogen woorden. "Er gaat meer inspiratie uit van het weergeven van de muziek van eeuwen dan van het spelen op de gebrekkige fluit van het eigen hart. (...) Het is goed dat er woorden zijn die zijn geheiligd door eeuwen van gebed, door de eerlijkheid en liefde van vele generaties." (Heschel)

De *siddoer* is een koraalsymfonie waarin talloze stemmen en thema's klinken.

We horen de stemmen van Israëls profeten en dichters, wijzen en geleerden, filosofen en mystici. Ik zal er in dit verband niet verder inhoudelijk op ingaan. In eerdere artikelen in dit blad is al ruim aandacht besteed aan verschillende onderdelen van het gebedsleven (o.a. aan de *berachot*, het *sjema* en het Achttiengebed²). Er komt in de *siddoer* echt heel veel aan de orde. Dat heeft ook te maken met wat Sacks verwoordt: "Het feit dat het Joodse geloof meer is uitgeschreven in gebeden dan geanalyseerd in theologische werken is van grote betekenis. Wij analyseren ons geloof niet: wij bidden het. We filosoferen niet over de waarheid, wij zingen het. (...) Wij praten niet *over* God. Wij spreken *tot* God."

Wanneer Israël bidt gaat het om het beleven van de relatie met God. Tegelijk is er ook de relatie met het volk, met allen met wie je samen diezelfde woorden bidt. De gebeden zijn in het meervoud, en worden bij voorkeur ook in een gemeenschap gebeden. (Sommige dingen worden niet gezegd of gedaan als er niet minimaal tien Joodse mannen in gebed bijeen zijn.) Een derde relatie is die met de geschiedenis, met allen die de eeuwen door gebeden hebben; met hen die ooit als eerste deze woorden baden.

Als je in de synagoge zo bidt, dan spreek je samen met zovelen tot God, maar tegelijk spreekt God ook tot ons. Dat geldt op een bijzondere manier bij wat rechtstreeks uit de Bijbel komt, uit de Tora, de Profeten en de Geschriften. Psalmen worden in hun geheel, soms meerderen op rij, gezongen/gebeden. Bij wat wordt gevraagd wordt er ook gedankt met een belijdenis, en wordt vertrouwen met zoveel woorden uitgesproken.

² Zie dit artikel op onze website: www.kerkenisrael.nl/siddoer. Daarvandaan kunt u doorklikken naar andere artikelen.

Een belangrijk onderdeel van het morgen- en het avondgebed is het *Sjema*, genoemd naar het eerste woord van “Hoor Israël, de HERE is onze God, de HERE is één!” (Deut. 6:4) Deze woorden worden zeer nadrukkelijk uitgesproken, terwijl men de ogen met de rechterhand bedekt, in intense concentratie. De woorden horen bij het gebed, ze zijn omringd door gebeden, maar ze zijn zelf eigenlijk niet een gebed, maar een belijdenis. Terwijl wij met onze gebeden

tegen God zeggen ‘hoor!’, zeggen wij ook tegen onszelf ‘hoor!’ Horen – dat is het uitgangspunt, de grondhouding voor Israël. Dat geldt ook bij de gebeden.

Als je zo bidt, doet dat wat met je. “Het opent onze ogen voor het wonder van de wereld. Het opent onze oren voor de stille stem van God. Het opent onze harten voor degenen die ons nodig hebben.” (Sacks)

Door het Centrum voor Israëlstudies (CIS) is ook een flyer met informatie uitgegeven. Informatie over het thema van de Israëlzondag en over het werk dat het CIS, waarin ook onze kerken participeren, doet.

Voor kinderen is een werkblad ontwikkeld voor het maken van een gebedskastje, zoals dat aan de gebedsriemen zit die door Joden bij het gebed worden aangelegd.

Kijk voor meer informatie op:
www.centrumvoorisraelstudies.nl

Voor contact:
Stichting Centrum voor Israëlstudies
Postbus 80, 6710 BB Ede
Tel. 0318-696577
E-mail: cis@che.nl

Herinneringen aan ds. Jan de Jong (1971-1986)

Ds. Hedde Biesma

Bovenstaande jaartallen zijn de periode waarin onze broeder en vriend Jan binnen het deputaatschap dat toen nog ‘Evangelieverkondiging onder Israël’ heette diende als secretaris.

Toen ik als kersverse afgevaardigde vanuit de P.S. van het Oosten in 1982 in dit deputaatschap mocht meedoen was hij al een decennium daarin aan het werk.

En hóé!
Hij diende – belezen, betrokken, bevlogen, bewogen; met grote inzet en nauwkeurigheid. Soms ook met enige breedsprakigheid.

ds. Hedde
Biesma

Een enkele impressie uit mijn samenwerkingstijd met hem:

- ik proefde zijn frustraties toen hij in de begintijd van zijn werk ontdekte dat een driemanschap de meeste zaken al besproken en geregeld had. Zulke 'achterkamertjespolitiek' vond hij een miskennis van de gelijkwaardigheid van alle afgevaardigden en ging vierkant in tegen zijn verlangen naar openheid.
- las zijn meestal niet beknopte verslagen van de vergaderingen; die waren zijn 'geesteskind'. Als je daar aanmerkingen op maakte wist hij met een toelichting daarop of tegenwerping nog vaak zijn gelijk aan te tonen.
- zag hem telkens voor elke deputatenvergadering met zijn zonen Eduard en Wilfred over de grond van de studeerkamer kruipen om alle nodige stukken (waaronder de eigenhandig getypte en daarna in folioformaat gestencilde notulen) te ordenen.
- las zijn brieven 'to the point' breedvoerig, want over de inhoud daarvan mocht geen enkel misverstand ontstaan.
- en dan de acribie als het ging om de formulering van de rapporten aan de kerkelijke vergaderingen (vooral

de GS): daar mocht niets in vergeten worden...

- hoorde zijn (soms breedspakige) betogen als het om principiële of persoonlijke zaken ging en proefde daarin zijn liefde tot Gods volk Israël én onze kerken.
- ik zie hem nog letterlijk onderuit gaan als op de synode van 1974 opmerkingen gemaakt werden die blijk gaven van totaal onbegrip over de aard van het Israëlwerk en van de diepste bedoelingen van deputaten. Wat ging het hem dat aan zijn hart (soms toch al zwak...).

Over en weer moesten we er aan wennen dat hij na de maximaal bereikte diensttijd terug moest treden. Jan, soms dominant, was ten diepste heel gevoelig en kwetsbaar.

In de laatste jaren van zijn leven werd hij steeds milder. Hij had het geleerd de regie uit handen te geven. Het was hem goed dat en hoe Israëls God en zijn God hem vasthield en leidde.

Voor Ali en de (klein)kinderen wensen we toe dat ze zich ook in de nu ontstane leegte gedragen mogen weten door de grote Herder.

Colofon

Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
drs. R. Jansen
ds. D.J.K.G. Ruiter

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
keesvandenboogert@kpnmail.nl

Website

www.kerkenisrael.nl

Contact

e-mailadres info@kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Ghandistraat 2
3902 KD Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkbc@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexanderpark 133
3905 CD Veenendaal
tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
penningmeester@kerkenisrael.nl
Bankrekeningnummer
NL19 INGB 0000 365271, t.n.v.
Dep. Kerk & Israël Chr. Geref.
Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.